

ŽEMAITUKŲ IR STAMBIŲJŲ ŽEMAITUKŲ ARKLIŲ EKSTERJERO BEI AUGIMO SPARTOS PALYGINIMAS

Valė Macijauskienė, Rūta Šveistienė

Lietuvos gyvulininkystės institutas, Gyvūnų veisimo ir genetikos skyrius, R. Žebenkos g. 12, LT-5125 Baisogala, Radviliškio r.; tel.: 8 292 65383, faks.: 8 292 65 886, el. paštas: lgi@mail.lgi.lt

Santrauka. Iki šiol arklininkystės specialistai bei arklių augintojai nesutaria, ar žemaitukai ir stambieji žemaitukai yra skirtingos veislės vienu pavadinimu, ar tos pačios veislės dviejų tipų arkliai. Šio darbo tikslas buvo palyginti žemaitukų ir stambiųjų žemaitukų arklių eksterjerą, kūno matus, indeksus ir augimo spartą. Darbas atliktas 1995–2000 m. Lietuvos gyvulininkystės institute, SPUAB "Vilniaus žirgynas", SPUAB "Sartų žirgynas" ir pas pavienius arklių augintojus. Tyrimų rezultatai rodo, kad žemaitukai yra universalūs poni tipo arkliai, o stambieji žemaitukai – važiuojamojo tipo arkliai. Skirtingi šių arklių kūno matai, tipas, panaudojimas leidžia daryti prielaidą, kad žemaitukai ir stambieji žemaitukai turėtų būti vertinami kaip dviejų skirtingų lietuviškų veislių arkliai.

Raktažodžiai: žemaitukai, stambieji žemaitukai, eksterjeras, augimo sparta.

COMPARATIVE ANALYSIS OF BODY CONFORMATION AND GROWTH RATE OF ŽEMAITUKAI AND HEAVY-TYPE ŽEMAITUKAI HORSES

Summary Until now, the specialists of horse breeding and horse-breeders disagree if the žemaitukai and the heavy-type žemaitukai are two different horse breeds under the same name or the horses of two different types comprising the same breed. The purpose of the study was to make conclusions on the question after the analysis of the exterior, body measurements and indices, and growth rate of the žemaitukai and heavy-type žemaitukai. The study was carried out in 1995-2000 at the Lithuanian Institute of Animal Science, Vilnius Stud farm, Sartai Stud farm and individual farms keeping horses. The results from the study indicated that the žemaitukai are all-purpose pony-type horses and heavy-type žemaitukai are horses of the harness type.

Different body measurements, type and use of these horses allow to make a presumption that the žemaitukai and the heavy-type žemaitukai should be treated as the horses of two different Lithuanian breeds.

Keywords: the žemaitukai, the heavy-type žemaitukai, exterior, growth rate.

Įvadas. Žemaitukų arklių veislė yra labai sena ir žinoma nuo VI–VII a. (Gleß, 1989). Viduramžiais žemaitukai pasaulyje garsėjo kaip manevringų, ištvėringų kovos žirgų veislė (Garbačauskaitė, 1998). Iki pat XIX a. vidurio Lietuvoje buvo auginami beveik vien tik smulkūs žemaitukų veislės arkliai (Kvašninas-Samarinas, Mockus, 1927).

Tačiau intensyvėjant žemės ūkiui, XIX a. antrojoje pusėje prirėkė stambesnių, didesnės traukiamosios galios arklių. Mažas žemaitukų ūgis ir nedidelė masė to meto sąlygomis tapo trūkumu (Kvašninas-Samarinas, Mockus, 1927).

Arklių ūgiui ir masei didinti taikyti du būdai. 1879 m. įsteigtos "Raseinių žemaičių veislės arklių veisimui skatinti draugijos" tikslas buvo populiarinti žemaitukų auginimą, atranka ir paranka didinti jų ūgį ir masę. Tačiau šis būdas pasirodė per ilgas ir nelabai veiksmingas, todėl žemaitukus pradėta kryžminti su įvairiausių veislių eržilais iš Europos (Kvašninas-Samarinas, Mockus, 1927). Anot P. Šniukštos (Šniukšta, Martinavičius, 1932), šis neįmanomas arklių mišinys buvo nevertingas. Atrodė, kad žemaituko neliks nė ženklo. Jei ne šią veislę puoselėję arklių gerbėjai, lietuviai būtų netekę vienintelės pačių išvestos ir nesugebėję įsiveisti iš kitur atvežtos grynų arklių veislės. Tačiau ir toliau stambinti arklius skatino didelė sunkiųjų arklių paklausa ir geros eksporto kainos (Kvašninas-Samarinas, Mockus, 1927).

Nuo 1941 m. vietiniai Lietuvos arkliai buvo skirstomi į dvi grupes: 1) lengvų, smulkesnių, 135–145 cm ūgio, žemaitukų tipui artimų arklių ir 2) vidutinio stambumo, sunkesnių, 140–155 cm ūgio arklių. Žinios apie grynaveislius žemaitukus tuo metu buvo pateikiamos kartu su vietinių arklių duomenimis. Tačiau jau 1946 m. vietinius arklius imta minėti kaip atskiras žemaitukų ir važiuojamųjų Rytų Lietuvos arklių veislines grupes (Valstybinė arklių kilmės knyga, 1948). Duomenys ir arklių tipas rodė, kad važiuojamieji Rytų Lietuvos arkliai nėra gryni žemaitukų veislės arkliai, nors ir turi kai kurių vertingų jų savybių – yra nereiklūs šėrimui, geros sveikatos, darbingi, atsparūs ligoms (Žemaitukų arklių veislės atkūrimas, 1973). Rytų Lietuvos rajonuose žemės lengvesnės, todėl kryžminimui naudoti lengvesnio tipo arkliai: ristūnų, jojamųjų arba šiaurės švedų eržilai. Pastarųjų ir Lietuvos vietinių kumelių mišrūnai buvo geros kokybės ir tapo pagrindiniais stambiųjų žemaitukų pradininkais (Povilaitis, 1998).

1974 m., pradėjus surašinėti veislinius arklius į Valstybinę ir apskričių kilmės knygas (Barauskas, 1972), kai kurių regionų arklių augintojai išreiškė susirūpinimą vietiniais mišrūnais, kuriuos toliau nesisteningai kryžminant, buvo gaunami prastos kokybės arkliai. Buvo nutarta Rytų Lietuvos arklius pradėti veisti kryptingai ir šį darbą pradėti nuo ekspedicijos ir arklių atrankos (Беляев, 1948).

Po ekspedicijos, 1949 m., pasitarimo dalyviai (Žemaitukų arklių veislės atkūrimas, 1973; Беляев, 1948) nutarė Rytų Lietuvos arklius pripažinti naujuoju žemaituko tipu ir taip palengvinti veislinio darbo organizavimą. Pasak V. Beliajevo (ekspedicijos vadovo) (Беляев, 1948) toks sprendimas nebuvo pats geriausias, bet jis išsprendė specialistų ginčą, kokia kryptimi vesti šiuos arklius.

1959 m. buvo išleista pirmoji žemaičių veislės arklių kilmės knyga, kurioje neišskiriamas nei senas, nei naujas tipas. Nuo to laiko abiejų skirtingų tipų arkliai imti vadinti vienu žemaičių veislės pavadinimu. Lietuvių tarmėse ir raštuose anksčiau plačiai vartojamo žemaituko termino neliko. Įgainiui vis aiškėjo, kad 1949 m. pasitarimo dalyviai savo sprendimu padarė "meškos paslauga" abiem veislėms – žemaitukai, kaip veislė, beveik sunyko, o stambieji žemaitukai liko neapčiuota ir be savito pavadinimo veisle. Nors po 1985 m. Lietuvių kalbos ir literatūros instituto pranešimo (1985 m. raštas Nr. 34004/17-4) į S. Svetlauskos prašymą buvo atsakyta, kad vartotinas arklių veislės pavadinimas yra žemaitukai ir stambieji žemaitukai, bet iki šiol arklių augintojams ir specialistams kyla pagrįstas klausimas – ar tai tos pačios veislės du skirtingi tipai, ar skirtingos veislės? 1995 m. LGI prof. J. Šveistys siūlė konsoliduoti stambiuosius žemaitukus ir pavadinti veislę Aukštaičių arkliu, bet oficialiai pavadinimas liko nepakeistas.

Darbo tikslas – palyginti žemaitukų ir stambiųjų žemaitukų eksterjerą, kūno matus, indeksus bei kumelių augimo spartą ir pateikti išvadas apie šių arklių išsivystymą.

Tyrimo sąlygos ir metodika. Tiriamasis darbas atliktas 1995–2000 m. Lietuvos gyvulininkystės institute, SPUAB "Vilniaus žirgynas", SPUAB "Sartų žirgynas" bei pas pavienius veislinių žemaitukų ir stambiųjų žemaitukų arklių augintojus.

Įvertintas 92 žemaitukų ir 111 stambiųjų žemaitukų eksterjeras, išmatuoti pagrindiniai kūno matai – aukštis ties gogu, liemens ilgis, krūtinės apimtis, plaštakos apimtis – ir atlikta išsami 29 žemaitukų ir 47 stambiųjų žemaitukų kūno matų (atlikta 14 kūno matavimų) ir proporcijų analizė (išvesta 10 kūno matų indeksų). Apskaičiuota 98 žemaitukų ir 97 stambiųjų žemaitukų kumelių kumelių vaisiaus vystymosi trukmė. Stebėta žemaitukų veislės 12 kumelaičių ir 10 erziliukų, o stambiųjų žemaitukų – 9 kumelaičių ir 3 erziliukų augimo iki brandos sparta.

Arklių gogo, nugaros, strėnų aukštis, įstrižasis liemens ilgis, krūtinės gylis bei plotis matuoti Lydtino lazda. Krūtinės apimtis, priekinių kojų ilgis, plaštakos apimtis, kanopos ilgis bei plotis matuoti juostele, strėnų plotis, galvos ilgis ir kaktos plotis – skriestuvu, o žemaitukų galva – juostele (Красников, 1957). Iš kūno matų buvo išvesti indeksai: formato, masyvumo, krūtinės gilumo, kaulingumo, kompaktiškumo pagal A. Krasnikovo (Красников, 1957) formules ir ilgakojiškumo, galvos,

didžiagalviškumo, greičio – pagal E. Borisenko (Борисенко, 1952) formules.

Kumelių augimo sparta tirta juos matuojant: gimusius, 1 mėn., 3 mėn., 6 mėn., 9 mėn., 12 mėn., 18 mėn., 24 mėn., 30 mėn., 36 mėn. Kumeliukai matuoti tokiomis pat priemonėmis kaip ir suaugę arkliai.

Kumelių kumelių vaisiaus vystymosi trukmė skaičiuota dienomis nuo paskutiniojo kergimo datos iki apsikumeliavimo.

Tyrimų duomenys apdoroti statistinės analizės ir biometrinio metodu. Apskaičiuoti statistinių duomenų aritmetiniai vidurkiai (M), absoliučioji paklaida (m), variacijos koeficientas (Cv), vidutinis kvadratinis nuokrypis (σ).

Tyrimų rezultatai. Žemaitukų ir stambiųjų žemaitukų eksterjero ypatybės. Dauguma įvertintų žemaitukų buvo gražaus, taisyklingo eksterjero, harmoningo kūno sudėjimo, plačios krūtinės, tvirtų plonų kojų arkliai, labai judrūs, manevringi, impulsyvaus, bet paklusnaus charakterio. Žemaitukų eisena lengva, plaukianti, judesiai grakštūs, elegantiški, plati risčia ir geras šuolis.

Dažniausiai pasitaikantys dabartinių žemaitukų eksterjero trūkumai buvo: stačios kanopos, grubi, didelė galva, trumpas strėnos.

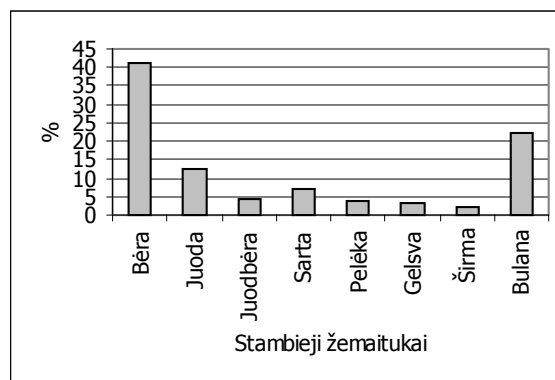
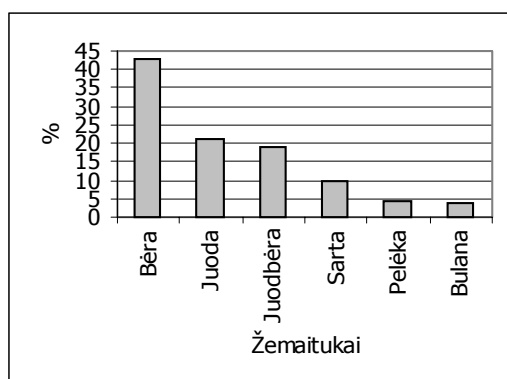
Dauguma įvertintų stambiųjų žemaitukų buvo sausos ir tvirtos konstitucijos, harmoningo kūno sudėjimo, gero raumeningumo, energingo, bet jaukaus būdo. Stambieji žemaitukai turi lengvą, laisvą risčią bei žinginę, didelę traukiamąją jėgą.

Pasitaikantys stambiųjų žemaitukų eksterjero trūkumai: didelė galva, ilgas kaklas (eržilų), minkšta nugara, plokščios arba stačios kanopos.

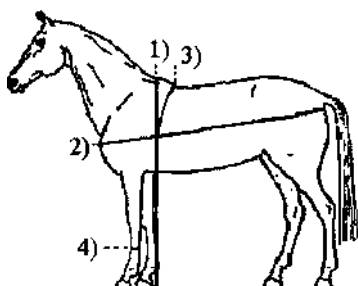
Žemaitukų ir stambiųjų žemaitukų spalvų bei žymių analizė rodo (1 pav.), kad abiejose veislėse daugiausia (daugiau kaip 40 %) bėrų arklių. Juoda spalva būdingesnė žemaitukams (21 %), o juodų stambiųjų žemaitukų pasitaiko 12,5 %. Stambiesiems žemaitukams būdingesnė bulana spalva – 22,3 %, o bulanų žemaitukų pasitaiko tik 3,8 %. Tarp žemaitukų nemažai (19 %) yra juodbėrų, o tokios spalvos stambiųjų žemaitukų tėra 4,6 %. Beveik vienodai abiejose veislėse yra sartų ir pelėkų arklių. Labai nedaug, bet pasitaiko tarp stambiųjų žemaitukų gelsvų ir širmų arklių. Abiejų veislių arkliams nebūdingas keršumas ir platus baltas laukas bei baltos kojos. Dauguma žemaitukų būna be žymių, o dauguma stambiųjų žemaitukų – su žilutėmis, žvaigždutėmis ar neplačiais brūkšniais galvoje.

Žemaitukų ir stambiųjų žemaitukų kūno matai ir indeksai. Įvertintų 92 žemaitukų ir 111 stambiųjų žemaitukų suaugusių (vyresnių kaip 3 metų) arklių keturi pagrindiniai kūno matai pateikti 2 paveiksle.

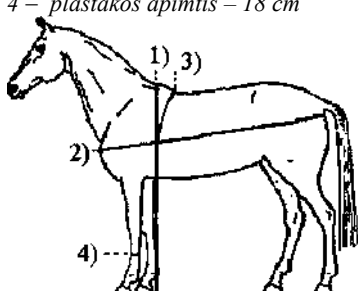
Pagal 14 kūno matų įvertintų 29 žemaitukų ir 47 stambiųjų žemaitukų arklių vidutiniai rezultatai pateikti 1 lentelėje.

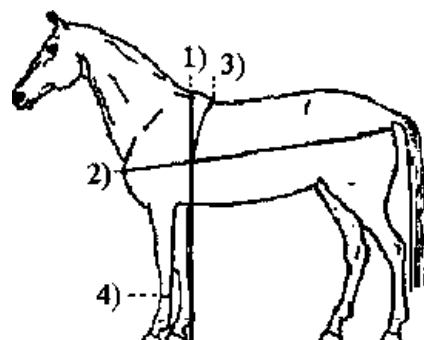
1 paveikslas. Žemaitukų ir stambiųjų žemaitukų arklių pasiskirstymas pagal spalvas, %

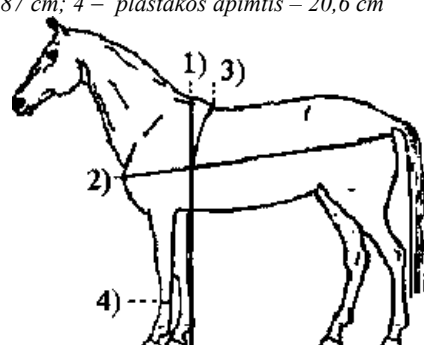
Žemaitukų eržilas: 1 – aukštis ties gogu – 135 cm; 2 – įstrižasis liemens ilgis – 143 cm; 3 – krūtinės apimtis – 173 cm; 4 – plaštakos apimtis – 18 cm

Žemaitukų kumelė: 1 – aukštis ties gogu – 133 cm; 2 – įstrižasis liemens ilgis – 142 cm; 3 – krūtinės apimtis – 175 cm; 4 – plaštakos apimtis – 17,5 cm

Stambiųjų žemaitukų eržilas: 1 – aukštis ties gogu – 154 cm; 2 – įstrižasis liemens ilgis – 159 cm; 3 – krūtinės apimtis – 187 cm; 4 – plaštakos apimtis – 20,6 cm

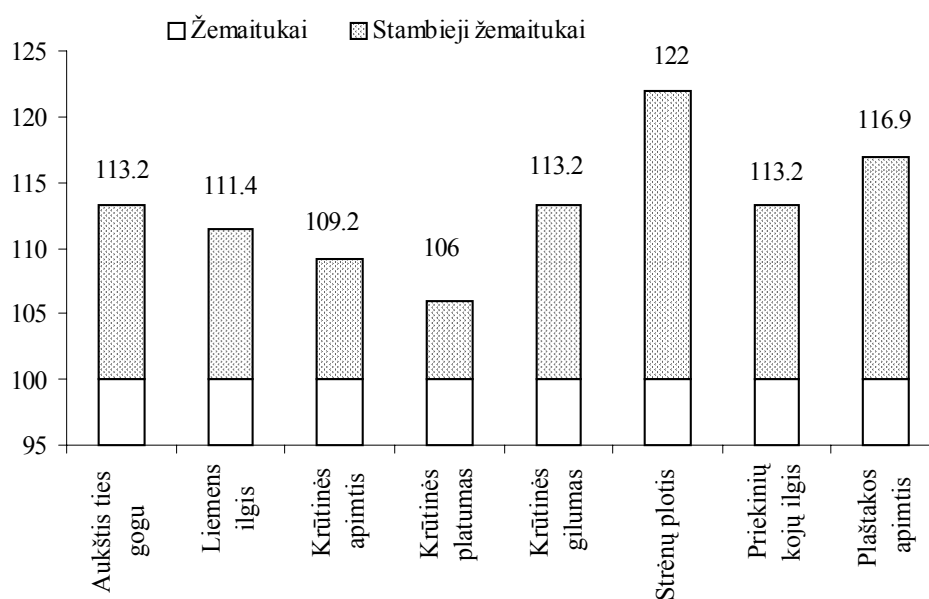
Stambiųjų žemaitukų kumelė: 1 – aukštis ties gogu – 152 cm; 2 – įstrižasis liemens ilgis – 158 cm; 3 – krūtinės apimtis – 190 cm; 4 – plaštakos apimtis – 20,1 cm

2 pav. Žemaitukų ir stambiųjų žemaitukų 4 pagrindiniai kūno matai

Gauti rezultatai rodo, kad žemaitukai ir stambieji žemaitukai skiriasi visais kūno matais, išskyrus kaktos plotį, kuris buvo matuotas nevienodomis priemonėmis.

Žemaitukų ir stambiųjų žemaitukų procentiniai kūno matų skirtumai pateikti 3 paveiksle, kuriame žemaitukų kūno matai prilyginti 100 %. Iš 3 paveikslų matyti, kad labiausiai (22 %) stambieji žemaitukai nuo žemaitukų skiriasi strėnų pločiu. Plaštakos apimtys rodo, kad stambiųjų žemaitukų kojos vidutiniškai 17 % stambesnės už žemaitukų. 13,2 % stambieji žemaitukai lenkia žemaitukus gogo aukščiu bei priekinių kojų ilgiu. Šie rodikliai rodo, kad abiejų veislių arklių kojų ilgis vienodai proporcingas gogo aukščiui. Stambiųjų žemaitukų krūtinė gilesnė 13,2 %, o platesnė tik 6 % už žemaitukų. Tai rodo, kad žemaitukai, kurių aukštis ties

gogu 13,2 % mažesnis negu stambiųjų žemaitukų, turi santyksiškai platesnę krūtinę. Tai patvirtina ir 2 lentelėje pateikti kūno matų indeksai. Žemaitukų masyvumo, kompaktiškumo, formato ir krūtinės indeksai yra didesni už stambiųjų žemaitukų. Vadinasi, išmatuotų žemaitukų veislės arklių sąlygiškai platesnė krūtinė ir ilgesnis liemuo negu stambiųjų žemaitukų. Abiejų veislių vienodas ilgakojis indeksas dar kartą patvirtina teiginį, kad abiejų veislių arklių kojų ilgis vienodai proporcingas arklio gogo aukščiui. Stambiųjų žemaitukų didesni tik kaulingumo, krūtinės gilumo bei greičio indeksai. Didesni žemaitukų galvos bei didžiagalviškumo indeksai galėjo būti dėl nevienodų galvos matavimo priemonių, todėl teigti, kad žemaitukų galva sąlyginai didesnė, negalima.

3 pav. Procentiniai žemaitukų ir stambiųjų žemaitukų kūno matų skirtumai

Žemaitukų ir stambiųjų žemaitukų augimo sparta embrioniniu ir poembrioniniu laikotarpiu. Siekiant palyginti Žemaitukų ir stambiųjų žemaitukų augimo spartą poembrioniniu laikotarpiu, tirti ir embrioninio jų vystymosi skirtumai. Vidutinė vaisiaus vystymosi trukmė pateikta 3 lentelėje. Kaip matyti iš 3 lentelės duomenų, žemaitukų veislės eržiliukai buvo nešiojami vidutiniškai 332,4 dienas, o stambiųjų žemaitukų eržiliukai – 336,9 dienas, t.y. 4,5 dienos ilgiau. Kumelaitės tiek vienos, tiek

kitos veislės vystėsi vienodai – beveik 335 dienas. Bendra žemaitukų kumeliukų embrioninio vystymosi trukmė yra 334 dienos, stambiųjų žemaitukų – 335,8 dienos, t.y. stambieji žemaitukai buvo nešiojami beveik 2 dienomis ilgiau. Stambieji žemaitukai atsivedami stambesni už žemaitukus – tik ką atsivesti jie svėrė 46 kg, o jų aukštis ties gogu buvo 98 cm, tuo tarpu tik ką atsivesti žemaitukai svėrė vidutiniškai 39,8 kg, o jų ūgis ties gogu buvo 91 cm.

1 lentelė. Suaugusių žemaitukų ir stambiųjų žemaitukų arklių kūno matų palyginimas

	Aukštis ties gogu	Nugaros aukštis	Strėnų aukštis	Liemens ilgis	Krūtinės apimtis	Krūtinės plotumas	Krūtinės gilumas	Strėnų plotis	Priekinių kojų ilgis	Plaštakos apimtis	Kanopos ilgis	Kanopos plotis	Galvos ilgis	Kaktos plotis
Žemaitukai (n=29)														
M	133,6	128,4	136,1	142,2	173,2	44,5	62,7	45	81	17,7	13,2	11,9	55,1	23,4
±m	0,451	0,410	0,520	0,776	1,61	0,682	0,593	0,388	0,331	0,125	0,165	0,135	0,239	0,133
Stambieji žemaitukai (n=47)														
M	151,3	142,7	150,7	158,4	189,2	47,2	71,0	54,9	91,7	20,7	14,08	13,2	59,2	23,4
±m	0,529	0,606	0,460	1,070	1,226	0,599	0,509	0,447	0,511	0,190	0,187	0,160	0,472	0,224

2 lentelė. Suaugusių žemaitukų ir stambiųjų žemaitukų arklių kūno matų indeksų palyginimas

	Formato	Masyvumo	Kompaktiškumo	Krūtinės gilumo	Kaulingumo	Krūtinės	Ilgakojis-kumo	Didžiagal-viškumo	Galvos	Greičio
žemaitukai (n=29)										
M	106,3	128,9	121,2	46,7	13,2	71,4	60,6	41,2	42,4	57,0
±m	0,41	1,32	1,12	0,45	0,10	1,22	0,23	0,17	0,29	0,35
Stambieji žemaitukai (n=47)										
M	104,7	124,9	119,5	46,9	13,7	66,6	60,6	39,2	39,5	57,9
±m	0,68	0,78	0,86	0,28	0,120	0,89	0,282	0,31	0,420	0,39

3 lentelė. Žemaitukų ir stambųjų žemaitukų kumelių nėštumo periodo ilgumas

Veislė	M ± m	Vidutinė vaisiaus vystymosi trukmė, dienomis		
		bendra	kumelaičių	eržiliukų
Žemaitukai (n=98, ♂ = 42, ♀ = 56)	M ± m	334 ± 1,368	334,7 ± 1,409	332,4 ± 1,612
Stambieji žemaitukai (n=97, ♂ = 43, ♀ = 54)	M ± m	335,8 ± 1,067	334,9 ± 1,393	336,9 ± 1,656

4 lentelė. Žemaitukų ir stambųjų žemaitukų kūno matų kitimas įvairiais amžiaus laikotarpiais (% nuo suaugusių arklių kūno matų)

Amžius	Aukštis ties gogu		Krūtinės apimtis		Plaštakos apimtis	
	žemaitukų (♂=10, ♀=12)	stambųjų žemaitukų (♂=3, ♀=9)	žemaitukų (♂=10, ♀=12)	stambųjų žemaitukų (♂=3, ♀=9)	žemaitukų (♂=10, ♀=12)	stambųjų žemaitukų (♂=3, ♀=9)
Eržiliukai						
1 dienos	63,0	65,1	46,4	46,0	60,0	58,0
1 metų	90,9	90,8	85,4	82,1	88,4	87,1
2 metų	95,3	95,8	94,4	92,0	95,3	94,2
3 metų	98,3	99,1	97,3	95,0	98,4	99,0
4 metų	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
Kumelaitės						
1 dienos	64,0	63,7	47,2	44,8	58,9	60,3
1 metų	91,4	90,0	84,9	80,6	86,8	87,1
2 metų	96,4	94,3	95,7	90,5	92,0	93,5
3 metų	98,4	97,4	98,3	93,0	93,7	98,0
4 metų	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

Taip pat tirta, kaip poembrioniniu laikotarpiu, palyginti su suaugusiųjų arklių kūno matais, procentiškai kito abiejų veislių kumelių pagrindiniai kūno matai (4 lentelė). Iš 4 lentelės duomenų matyti, kad sparčiausiai aukštis ties gogu didėjo stambųjų žemaitukų eržiliukų ir žemaitukų veislės kumelaičių. Ką tik atsivesto stambųjų žemaitukų veislės eržiliuko aukštis ties gogu sudarė 65,1 % suaugusio eržilo atitinkamo aukščio (kumelaičių – 63,7 %), o žemaitukų veislės kumelaitės – 64 % suaugusios kumelės atitinkamo aukščio (eržiliukų – 63 %). 3 metų stambiojo žemaituko eržilo aukštis ties gogu siekė 99,1 % suaugusio eržilo atitinkamo aukščio, o tokio pat amžiaus žemaitukų eržilo – 98,3 %. Iki 3 metų pagal aukštį ties gogu greičiau vystėsi žemaitukų veislės kumelaitės: 3 metų jų aukštis ties gogu siekė 98,4 % suaugusios kumelės atitinkamo aukščio, o stambųjų žemaitukų kumelaitės – 97,4 %.

Pagal krūtinės apimtį viso poembrioninio augimo laikotarpiu geriau vystėsi žemaitukų veislės kumeliukai. Tik ką atsivestų žemaitukų eržiliukų krūtinės apimtis sudarė 46,4 % suaugusio eržilo, o kumelaičių – 47,2 % suaugusios kumelės krūtinės apimties. Tuo tarpu stambųjų žemaitukų kumelių šis procentas buvo mažesnis: eržiliukų – 46,0 %, kumelaičių – 44,8 %. Greičiausiai krūtinės apimtis didėjo žemaitukų veislės kumelaičių: 3 metų jų krūtinės apimtis sudarė 98,3 % suaugusios šios veislės kumelės krūtinės apimties.

Lyginant plaštakos apimties augimą, matyti, kad suaugusio arklio matus greičiau pasiekė stambieji žemaitukai: jų 3 metų eržiliukų plaštakos apimtis sudarė 99 % suaugusio šios veislės eržilo plaštakos apimties (kumelaitės – 98 %). Ne ką labiau atsiliko ir žemaitukų

eržiliukai (98,4 %). Lėčiau pagal šį matą vystėsi žemaitukų kumelaitės (93,7 %).

Kumelių augimo spartos analizė rodo, kad pagal gogo aukštį ir plaštakos apimtį sparčiau vystėsi stambieji žemaitukai, o pagal krūtinės apimtį – žemaitukai. Stambųjų žemaitukų krūtinės apimtis lėčiau formuotis galėjo dėl nepakankamo šios veislės prieauglio šėrimo.

Rezultatų apibendrinimas ir išvados. Apibendrinus gautus duomenis, nustatyta, kad stambųjų žemaitukų aukštis ties gogu didesnis už žemaitukų vidutiniškai 17,7 cm, liemens ilgis – 16,2 cm, krūtinės apimtis – 16 cm, plaštakos apimtis – 3 cm. Nustatyti ir kitų kūno matų skirtumai.

Iš kumelių augimo spartos analizės matyti, kad žemaitukai atsivedami vidutiniškai 6,2 kg lengvesni, 7 cm žemesni ir 2 dienomis anksčiau už stambiuosius žemaitukus. Iš gautų augimo spartos duomenų matyti, kad abiejų veislių arkliai palyginti ilgai bręsta, bet 3 metų labiau prie suaugusio arklio kūno matų priartėja stambieji žemaitukai.

Atlikus žemaitukų ir stambųjų žemaitukų arklių eksterjero bei augimo spartos analizę, nustatyta, kad žemaitukai savo ūgiu ir tipu atitinka poni tipo arklių reikalavimus (Gleß, 1989). Tačiau plati krūtinė, dideli formato, masyvumo indeksai rodo, kad jie gali išvystyti ir didelę traukiamąją jėgą. Plonos, tvirtos kojos, nedidelis kaulingumo indeksas, siauros strėnos, plati risčia ir šuolis, didelės energijos temperamentas ir manevringumas rodo, kad žemaitukai labai tinkami jojimui šuoliais bei važiavimui greita risčia. Todėl žemaitukus reikėtų vertinti ir naudoti kaip universalius poni tipo arklius, išlaikiusius impulsyvų kovos žirgo charakterį.

Stambiųjų žemaitukų kūno matai, indeksai ir savybės rodo, kad jie yra važiuojamojo tipo arkliai (Свечин, 1984), galintys išvystyti didelę traukiamąją jėgą žingsniu ir risčia. Stambiųjų žemaitukų temperamentas yra gerokai ramesnis negu žemaitukų, jie kaulingesnių kojų ir ne tokie manevringi. Stambieji žemaitukai turėtų būti vertinami kaip važiuojamieji arkliai ir naudojami darbui su svoriu bei važiavimui risčia.

Išvada. Žemaitukai ir stambieji žemaitukai skiriasi kūno matais, indeksais, augimo sparta, temperamentu ir turėtų būti vertinami bei naudojami kaip dviejų skirtingų lietuviškų veislių arkliai.

Literatūra

1. Barauskas V. Žemaičių veislės arklių kai kurių požymių paveldėjimas. LVA darbai. X tomas. Kaunas, 1972. P. 323–328.
2. Garbačauskaitė V. Žemaitukų veislės arkliai ir priemonės jų genofondui išsaugoti. Daktaro disertacija. Baisogala, 1998. P. 7.
3. Gleß J.E.F.K. Kleinpferde. VEB. Deutschen Landwirtschaftsverlag, Berlin, 1989. 208 p.
4. Kvašninis-Samarinis M., Mockus Z. Arklio kilmė ir lietuvių arklys. II dalis. Kaunas, 1927. 95 p.
5. Povilaitis B. Lietuvos žemės ūkis 1918–1940 m. Dr. B. Povilaičio knygos leidybos fondas. Torontas, 1998. 161 p.
6. Valstybinė arklių kilmės knyga. I tomas. Vilnius, 1948. 143 p.
7. Šniukšta P., Martinavičius V. Žemaitukas ir Plungės žemaičių veislės žirgynas. Veterinarija ir zootechnika. Kaunas, 1932. T. 5–6. P. 129–155.
8. Žemaičių veislės arklių kilmės knyga. I tomas. Vilnius, 1959. 257 p.
9. Žemaitukų arklių veislės atkūrimas. Darbas pateiktas 1973 m. R. Žebenkos premijai gauti. Vilnius, 1973. P. 13.
10. Беляев В.В. Доклад по вопросу "Обследование восточно-литовской породы". Москва, 1948. 14 с.
11. Борисенко Е.Я. Разведение сельскохозяйственных животных. Москва, 1952. С. 144–164.
12. Красников А.С. Экстерьер лошадию М., 1957. С. 198–209.
13. Парафенов В.А. Лошади. Москва, 2000. С. 41–43
14. Свечин К.В. Коневодство. Москва, 1984. С. 251–257.

2002 09 17